

Ivo Babić

Schiavoni između fikcije i povijesne realnosti

IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ, *Schiavoni: umjetnici, nacija, ideologija*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2018., 365 str.
ISBN 9789532228137

Knjiga Ivane Prijatelj Pavičić *Schiavoni: umjetnici, nacija, ideologija* pobuđuje živo zanimanje nekonvencionalnim, upravo postmodernističkim pristupom interpretaciji kulturne baštine tako da se s velikom pažnjom pročita svih 365 stranica. Iako je pisana razumljivo, s gotovo publicističkom lakoćom, knjiga zadovoljava sve znanstvene kriterije, počevši od iscrpne bibliografije (najstarije bibliografske jedinice datiraju iz XVI. stoljeća) pa do brojnih bilježaka koje se referiraju ne samo na povijesne knjige nego i na suvremenu tekstualnu produkciju, uključujući novinske članke. Tekst prate ilustracije od kojih je veliki broj u boji.

Schiavonima u Italiji nazivahu stanovnike istočne jadranske obale, prvenstveno one iz mletačkih prekomorskih posjeda. U knjizi je riječ, dakako, o nizu značajnih umjetnika, o Schiavonima, kako se i danas navode u literaturi o talijanskoj i europskoj umjetnosti.

S jedne na drugu stranu Jadrana, mora koje spaja i odvaja, od prethistorije naovamo u oba smjera selili su se pojedinci, ali i čitave populacije. Tijekom stoljećâ mletačke vladavine, neprekidno od 15. stoljeća pa do 1797. godine (povremeno je i ranije Venecija imala vlast nad Dalmacijom) cirkuliraju robe i ljudi usmjereni prvenstveno prema Mlecima, metropoli, koja i kad formalno ne vlada cijelim Jadranom funkcionira kao civilizacijsko žarište, i to ne samo za prostor duž obale. Iz Dalmacije,

koja je bila sastavni dio mletačkih prekomorskih posjeda, prema metropoli, ali i prema drugim dijelovima italskog poluotoka, pristizahu izbjeglice pred turskim nasrtajima, među njima i oni iz zaleđa, iz Bosne i drugih dijelova sjeverozapadnog Balkana. Pristizahu i stoljećima ranije zbog pukog preživljavanja, u potrazi za

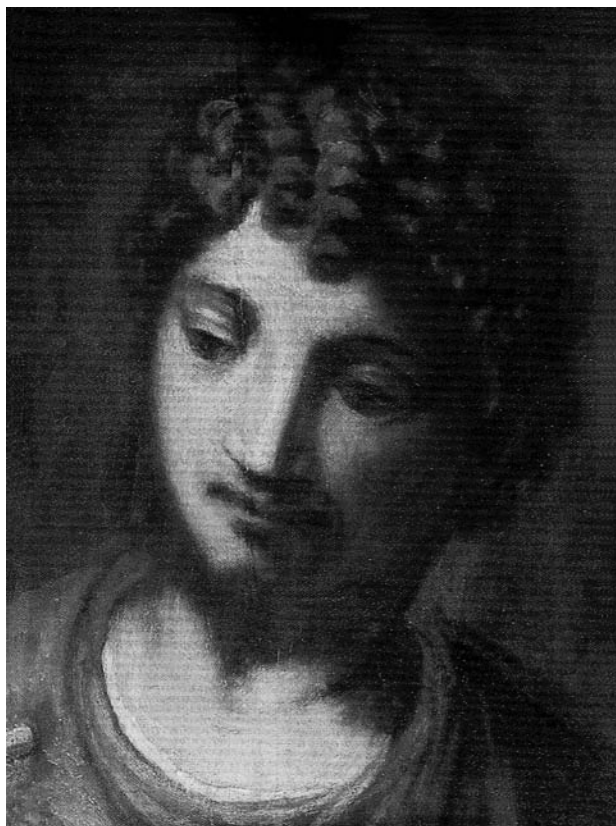

→

Atr. Andrea
Meldola, Portret,
Galleria Palatina,
Palazzo Pitti,
Firenca

←

Federiko
Benković (?),
Autoportret,
Galerija
Akademije,
Venecija

boljim životom, za zaposlenjem; dose-
ljavali su se različiti slojevi pučanstva,
zemljioradnici, mornari, trgovci, vojnici,
obrtnici svih profila osobito kamenari;
mnogi nalaze zaposlenja kao radnici u
mletačkom brodogradilištu – arsenalu;
žene se snalaze kao služavke, poneke i kao
prostitutke. Poneki su se obogatili i istak-
nuli. Među zanatlijama svih profila bilo je
i onih koji su nadišli obrtničke razine pa
ih se smatra umjetnicima u užem smislu,
slikarima, kiparima, graditeljima. Neki su
se pročuli i izvan Venecije; Ivan Duknović
(Giovanni Dalmata) se proslavio ne samo
u Italiji, u Rimu, nego i u Ugarskoj; u
Rimu je briljirao minijaturist Giulio Clovio
(pohrvaćeno: Julije Klović), ocjenjivan kao
Michelangelo u malom; braća Laurana (po-
hhrvaćeno: Vranjani) djeluju diljem Italije,
od Napulja do Urbina, ali i u Provansi;
Federiko Benković naslikao je vrijedne

slikarije u Austriji. Njihova su djela izložena
u najprestižnijim svjetskim muzejima.

Ivana Prijatelj Pavičić u ovoj knjizi
sažima svoja višegodišnja bavljenja
Schiavonima, posebno slikarima. Tijekom
svojih istraživanja suočila se s fenomenom
oscilacija odnosa prema tim umjetnici-
ma. Njezina analiza gotovo nepregledne
literature o Schiavonima u dalmatinskoj,
hrvatskoj, mletačkoj, talijanskoj i svjetskoj
literaturi, bitno nadilazi tzv. *fortunu criticu*,
to jest puki pregled tekstova s estetskim
prosudbama opusa pojedinih umjetnika.
Uvjerljivo je pokazala kako su oscilacije
estetskih vrednovanja u korelaciji s pro-
mjenama kulturnih, posebno političkih
konstelacija, u vezi s ključanjem cjelokup-
ne socijalne magme. Autorica razabire sve
te promjene već u imenima i prezimenima
pojedinih umjetnika (poneki, pogotovo
oni raniji, još ni nemaju prezimena),

počevši od samih naziva kojima se označavalo njihovo porijeklo. Apelativi kao Schiavoni, Slaveni, Hrvati, Dalmatinci mijenjahu s vremenom svoja značenja i opseg; ti se difuzni pojmovi preklapaju, presijecaju, ali i razdvajaju, pa tako i do u naše doba. Apelativ Schiavone nije nužno etnonim. Slučaj s velikim slikarom Andreom Meldolom – sinom doseljenika, zapovjednika zatvora u Zemuniku porijeklom iz Meldole, no zvanim u Veneciji i u svijetu Schiavone, koji u hrvatskoj literaturi postaje Andrija Medulić, kao gotovo amblemska figura hrvatskog slikarstva – višestruko je zanimljiv i stoga mu autorica posvećuje najveću pažnju. Naravno, ni takozvana znanost, povijest,

povijest umjetnosti i kulture, nije lišena ideoloških naboja, posebno u 19. i 20. stoljeću s nacionalizmima koji ponekad dosežu gotovo razinu rasizma. Ivana Prijatelj Pavičić uhvatila se mukotrpnog posla rasplitanja, raščišćavanja pojmova naroda, nacije, regionalnih i komunalnih identiteta, pojmova koji su tako zamršeni, puni zapletaja, satkani i od grupnih i osobnih projekcija, od tlapnjā, imaginacija svih vrsta koje je tako teško bistriti osobito zbog emocionalnih naboja. Umjetnike se prekrštavalo, različito su pisana i čitana njihova imena da bi ih se proglasilo Talijanima odnosno Jugoslavenima, Hrvatima, Dalmatincima... Ukazivalo se na odrednice nacionalnog i regionalnog (provincijskog)

←

Ivan Meštrović,
Spomenik Andrei
Meldoli, 1930./32.,
Zagreb

➤
Julije Klović,
Autoportret,
Kunsthistorisches
Museum, Beč

porijekla koje se, navodno, razabiru u njihovim egzistencijalnim putanjama i stvaralačkim opusima. U interpretaciji sudbine Schiavonā, autoricu ne zanima samo njihova “stvarna” egzistencija već i njihova translacija u nimbusima tekstova s literarnim, znanstvenim i političkim intencijama. Tekstovi, misli, želje, uvjerenja, zavodenja i navođenja, prividi, prikazanja i ukazanja, zabilježeni na papiru, ali i u grupnom pamćenju, prepuni su toposa, stereotipa, domišljanja, predrasuda... Pogled unatrag, podrazumijeva se, uvjetovan je rakursima iz današnjice i nadom prema budućnosti, dioptrijom promatrača koji gleda u retrovizor kroz koprenu kulture. Topologijske deformacije nastaju nužno “u očima drugih”, u načinu kako populacije, narodi i nacije, doživljavaju one druge, takozvane tuđince – u ovom slučaju Slaveni, Dalmatinci, Hrvati s jedne strane, te Venecijanci, Talijani s druge. Autorica ukazuje na utješnu tendenciju pražnjenja

političkih naboja (i mi se tome nadamo), što je preduvjet za staloženije i trješnije interpretacije fenomena zvanog Schiavoni.

Cilj istraživanja Ivane Prijatelj Pavičić nije zatvorena sinteza, ni stavljanje okvira oko dovršene slike, intelektualnog konstrukta, novog mita s kratkim rokom trajanja. Zapravo autorica akribično razlaže podatke i ljušti pojmove u duhu arheologije znanja, historije historiografije, pri čemu se dolazi do novih saznanja i otvaranja novih prizora sa sviješću o promjenljivosti mizanscene. Zapravo očituje se ljeskanje svježih ideja, novih pitanja i naputaka za daljnja istraživanja. U tu svrhu bilo je potrebno iščitati i proučiti police knjiga, debele fascikle stručnih radova, propagandističkih brošura, kataloga, novinskih članka s kojih treba povremeno brisati prašinu da bi se otpuhali stereotipi, ojađenosti i predrasude. Pozivamo stoga na užitke u tekstu. x